

Давид Бзорек
(Варшава, Польща)

КОНФЕРЕНЦІЯ ПРО ЕГО-ДОКУМЕНТИ НАУКОВЦІВ З ПОЛЬЩІ, УКРАЇНИ, ФРАНЦІЇ ТА УГОРЩИНИ

20 грудня 2021 року на кафедрі україністики Варшавського університету відбулася Третя міжнародна наукова конференція із циклу «Філософія буття і витривалості в его-документах українських письменників, художників, кінематографістів (від часів Орлика до сучасності)» (*Filozofia bycia i przetrwania w ego-dokumentach pisarzy, malarzy i filmowców ukraińskich (od czasów Orlika do współczesnych)*). Тема цієї наукової зустрічі вчених з Польщі, України, Франції та Угорщини звучала так: «Автори щоденників як свідки доби». Організатором конференції цього разу, як і в 2019-му та 2020 роках, стала Майстерня історії польсько-українських літературних взаємин (керівник – Валентина Соболев). Учасників привітала декан з наукової роботи факультету прикладної лінгвістики Варшавського університету професорка Ева Жебровська (*Ewa Żebrowska*), яка побажала успішної роботи, наголосила на традиції проведення наукових конференцій у Майстерні. Наступне слово взяла завідувачка кафедри україністики докторка Катажина Якубовська-Кравчик (*Katarzyna Jakubowska-Krawczyk*). Вона зробила акцент на тому, що циклічність цього наукового свята є своєрідним місцем до креації і розвитку діалогу між науковцями університетів з різних країн. Організаторка конференції професорка Валентина Соболев подякувала всім, хто зацікавився запропонованою проблемою і запросила на першу частину міжнародної наукової зустрічі під назвою «Ad fontes». Першу частину наукової сесії модерували професорка Тереса Хин-

чевська-Геннел (Teresa Chynczewska-Hennel), завідувачка кафедри новітньої історії та джерелознавства факультету історії та міжнародних відносин Білостоцького університету, та кандидат історичних наук Ігор Стамбол, доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка.

Як і належить, у першій частині конференції вчені справді сягнули найглибших джерел. І це підтвердив виступ професорки Оксани Сліпушко, завідувачки кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У своїй доповіді дослідниця порушила актуальну проблему: «Ідея свободи у творчості середньовічного книжника Іларіона: антична й автентична традиції». Вона обстоювала тезу, що перше окреслення екзистенційної проблематики з'являється завдяки образам-символам, на які багате «Слово про закон і благодать» Іларіона Київського – унікальна пам'ятка першої половини XI ст. Віддаючи шану середньовічному канонові, автор намагався утвердити свою конфесійну ідентичність, а це, власне, як наголосила О. Сліпушко, і стало найбільшим виявом свободи. Наступну доповідь на тему «Антін Жданович, козацький полковник, у світлі діаріуша і кореспонденції гетьмана литовського Юзефа Радзивілла» («*Anton Żdanowicz płk kozacki w świetle diariusza i korespondencji hetmana litewskiego Józefa Radziwiłła*») виголосив професор Мирослав Нагельський (Miroslaw Nagielski) з кафедри новітньої історії історичного факультету Варшавського університету. Постать київського полковника Антона Ждановича досить часто виступає в діаріуші та кореспонденції гетьмана литовського Юзефа Радзивілла, і то не тільки у зв'язку з кампанією 1651 року, а насамперед завдяки медіації, яка за посередництвом його козацького воєначальника була проведена гетьманом у 1653–1654 роках

між Річчю Посполитою та Богданом Хмельницьким. Гетьман литовський був переконаний, що в справі війни з Московією в 1654 році належить зробити поступки в ставленні до запорізького козацтва і схилити Богдана Хмельницького до ліквідування угоди з Московією.

Академік НАН України Ростислав Радишевський, завідувач кафедри полоністики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, виголосив доповідь «Йосип Верещинський. Листи про Україну». Наратив ученого був присвячений проблематиці семи малознаних листів Йосипа Верещинського. Дослідник зібрав, проаналізував і переклав з польської мови українською, а також підготував до друку унікальні пам'ятки про Україну. Доповідач наголосив, що листи Йосипа Верещинського мали й конкретних польських адресатів, таких, наприклад, як Ян Замоїський чи Станіслав Жолкевський.

Кандидат історичних наук Андрій Бовгиря, науковий співробітник Інституту історії НАН України презентував дослідження на тему: «Матеріали про політичні злочини в Гетьманщині XVIII ст. як різновид его-документів». Як зазначив молодий учений, матеріали слідчих політичних інституцій російської імперії XVIII ст., так звані справи «слова і чину», які стосувалися візерунка маєстату, є цінним джерелом реконструкції ментальності людності Гетьманщини. Вони, безперечно, є надзвичайно повчальними в контексті щоденного, несакрального сприйняття влади та її атрибутів, а також свідчать про свідомість і роль пересічних мешканців української автономії в політичних подіях.

Доктор габлітований Маріуш Роберт Дроздовський (*Mariusz Robert Drozdowski*), науковий співробітник кафедри новітньої історії і джерелознавства факультету історії та міжнародних відносин Білостоцького університету, зацікавив учасників конференції доповіддю «Візія Івана Мазепи в ко-

зацькій історіографії» (*Wyobrażenia Iwana Mazepy w kozackiej historiografii*).

Його виступ був присвячений аналізу постаті гетьмана Івана Мазепи в козацькій історіографії кінця XVII – першої половини XVIII ст. Автор виразно показав, що образ Івана Мазепи, який постає зі сторінок аналізованих творів, був неоднозначний і багатоплановий. Можна віднайти в них портрети, які представляють гетьмана як особу шляхетного роду, інтелігента, мудрого дипломата, витривалого козацького провідника, який, однак, упродовж років вірно служив московському цареві; гетьмана цілої України, що пильно дбав про її політичні, господарські та релігійні інтереси. Водночас – підступного хитрого лиса, незломного захисника козацьких вольностей і прав, гетьмана, який прагнув об'єднання і розбудови незалежної України, зрештою, визволителя України з московської неволі.

Після короткої перерви розпочалася друга частина міжнародної конференції на тему «Батько і син. До 350-ї річниці від дня народження Пилипа Орлика (1672–1742) та 320-ї річниці від дня народження Григора Орлика (1702–1759)» (*Ojciec i syn. Rocznica 350-lecia urodzin Filipa Orlika (1672–1742) i 320-lecie urodzin Hryhora Orlika (1702–1759)*). Цю сесію наукового зібрання модерували докторка Оксана Ковач (*Oxána Kovács*) з кафедри україністики Інституту слов'янської і балтійської філології гуманістичного факультету Будапештського університету імені Лоранда Етвеша та доктор габілітований Маріуш Дроздовський.

Валентина Соболь проаналізувала розчитаний нею рукопис із п'ятого тому діарія Пилипа Орлика через порівняння оригінального тексту зі скороченою копією анонімних польських палеографів. Це найбільш емпатичний фрагмент про зустріч гетьмана із сином Григором у Салоніках у 1730 році. Син привіз листа від Станіслава Лещинського, у якому король

висловлює захоплення молодим дипломатом. Щоденникові нотатки батька-гетьмана про 25 днів перебування incognito сина-дипломата в Салоніках позначені радістю і смутком, надмірним обсягом інформації – часом неспівмірної: справи родинні поєднані з дипломатичними, неспростовні факти з переказами та легендами. Дипломатичні заходи відновили надію гетьмана вирватися з неволі, поєднатися з родиною. Професорка Ірина Дмитришин з Інституту східних мов і цивілізацій у Парижі виголосила доповідь на тему «Меморандуми Г. Орлика в ракурсі самоідентифікації». І. Дмитришин, яка є авторкою монографічного дослідження «Григорій Орлик, або Козацька нація у французькій дипломатії («Темпора», Київ, 2019)», проаналізувала кілька меморандумів старшого сина гетьмана-вигнанця – Героя України і Франції Григора Орлика. Наголосила, що у Франції залишилося багато документів про Григора Орлика, розкиданих по архівах. Логічним продовженням розмови про батька і сина був виступ докторанта Давида Бзорка, який студіює в Докторській школі гуманістичних наук Варшавського університету, є членом Майстерні історії польсько-українських літературних взаємин та секретарем редакції щорічника. Дослідник презентував доповідь «Мотив приязні і самотності в Діарії подорожньому Пилипа Орлика» (*Motyw przyjaźni i samotności w «Dziariuszu podróżnym» (1720–1723) Filipa Orlika*), яка є складовою його дисертації. Доповідач представив методологічні засади своєї праці, пославшись на авторитетне видання школи Анналів «Історія приватного життя» (*Historia życia prywatnego*). Д. Бзорек проаналізував мотиви самотності та приязні в початковій частині, виданій у 1936 році у Варшаві, діарія гетьмана Орлика – тому фрагменті, який з повним правом може називатися «подорожнім».

Третю частину конференції на тему «Виклики ХХ–ХХІ століть» (*Wyzwania XX–XXI wieku*) модерували професори Оксана Сліпушко та Мирослав Нагельський (*Miroslaw Nagielski*).

Розпочала цю сесію професорка Тереса Хиннчевська-Геннелъ (*Teresa Chynczewska-Hennel*). Вона вшанувала пам'ять колеги – професора Ігоря Скочилися в доповіді «Між *Slavia Latina* і *Slavia Orthodoxa*. Дискусія Ігоря Скочилися (1967–2020) з концепцією Ріккардо Піккіо» (*Między Slavia Latina a Slavia Orthodoxa. Dyskusja Ihora Skoczylasa (1967–2020) z koncepcją Riccardo Picchio*). Науковці – український та італійський – не були знайомі, як наголосила сама доповідачка. Їх розділяли два покоління, утім, людська думка не має віку, так само, як не знає вона кордонів, долає і перемагає те, що є нетривким і смертним на землі. Італійський славіст Ріккардо Піккіо (*Riccardo Picchio*) створив поняття «*Slavia orthodoxa*» і «*Slavia romana (latina)*», які спричинили дискусію в науковому світі, викликали чималі сумніви. Ігор Скочилися упродовж років своєї наукової діяльності полемізував з тими поняттями, будучи переконаним, що, по суті, маємо справу з образом слов'янського світу в трьох його вимірах: «*Slavia latina*», «*Slavia orthodoxa*» і «*Slavia unita*».

Провідна наукова співробітниця Інституту літератури НАН України професорка Людмила Тарнашинська висвітлила цілий комплекс проблем его-документів (щоденники, епістолярій) Івана Дзюби, Леся Танюка, Івана Світличного, Ірини Жиленко, Валерія Шевчука, Михайлини Коцюбинської в дискурсі українського шістдесятництва. Доповідачка наголосила, що в цих документальних свідченнях із потужним фактором суб'єктивного «Я» віддзеркалено зріз епохи «вивільненої свободи», коли розвінчання культу Сталіна й «хрущовська відлига» спричинили появу генерації українських інтелектуалів. Це був новий етап суспільної та соціокультурної трансформації українського суспільства в умовах підімперської України та намагання визволитися з-під цього поневолення. Цей розгалужений его-дискурс висвітлює внутрішній світ людини, вимушеної перебувати у трансформаційних, часто склад-

них умовах (подальші утиски, арешти, заслання). При цьому фактографічність, увага до точного датування, опис подій і деталей, аналітичність поєднуються з відвертістю, інтонаціями інтимного переживання, щирістю, емпатією. Так через сповідальність, діалог з конкретним адресатом чи апеляціями до уявного адресата презентується «духовна ситуація доби» середини – другої половини ХХ ст., у фокусі якої постає нескорене людське «Я», спрагле свободи.

Дослідниця з Будапешта докторка Оксана Ковач (*Oxána Kovács*) представила пізнавальну синтетичну доповідь «Україністика в Угорщині». Тема її виступу торкалася як сьогодення, так і досить непрості історії становлення україністики в Угорщині. Сьогодні україністика в Угорщині представлена у трьох вишах: у Будапештському університеті ім. Лоранда Етвеша, у Сегедському та Ніредьгазькому університетах. Історія виникнення україністики починається з межі ХІХ–ХХ ст. і тісно пов'язана саме зі столичним (Будапештським) університетом. На розвитку україністики в різні періоди позначалися як історико-політичні події, досягнення тогочасної славістики, так і розбіжності в баченні майбутнього української мови серед галицької та закарпатської інтелігенції. З розвитком угорської україністики тісно пов'язана діяльність Ласло Чопея, Гіадора Стрипського, Шандора Бонкало, Еміля Балецького. Значний вплив на становлення україністики в Угорщині мав журнал «Ukránia» (1916).

Ігор Стамбол, кандидат історичних наук, доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка зацікавив усіх присутніх доповіддю «Мемуари першого дипломатичного призначенця незалежної України: від задуму до книги». Його виступ було присвячено особливостям створення книги мемуарів першого дипломатичного призначенця незалежної України та першого посла до Росії Володимира Крижа-

нівського. Доповідач окреслив технічні й теоретичні аспекти інтерв'ювання, транскрибування, укладання та редагування спогадів. Було розкрито й основні погляди автора на найважливіші моменти новітнього українського державотворення, а також визначальні міжнародні угоди та становлення дипломатичної і парламентської роботи. Особливе місце в спогадах займає тема українсько-російських відносин, щодо яких у Володимира Крижанівського простежується ціла низка оригінальних ідей та концепцій.

По завершенню останньої наукової сесії і конференції загальном відбулася дискусія, у якій активну участь взяли фактично всі учасники зібрання. Відтак мала місце коротка презентація щойно виданих монографічних праць Андрія Бовгирі та Ігоря Стамбола. На думку учасників та організаторів, Третя міжнародна конференція із циклу «Філософія буття і витривалості в его-документах українських письменників, художників, кінематографістів (від часів Орлика до сучасності)» цього року відбулася в ще більш цікавій та динамічній атмосфері, на високому науковому рівні та накреслила перспективи для подальших міжнародних україністичних досліджень.

Переклад з польської Валентини Соболя